

знеболювальний), пануюча ідея (панівна), підслуховуючий пристрій (для підслуховування), знешкоджуючий (що знешкоджує), мешкаючий (що мешкає), бажаючи (який бажає).

Використання **прислівників** у нормативних актах обмежене з огляду на значне суб'єктно-оціночне забарвлення. Послуговуються цією частиною мови для логічного викладу (*по-перше, по суті, принаймні, насамкінець, передусім, наприкінці* тощо).

Отже, щоб документ був зрозумілим для адресата та правильно ним застосовувався необхідно дотримуватися вимог, що ставляться до граматичного їх оформлення.

Остапюк Олег Петрович,

курсант навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри
юридичного документознавства навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент ***Красницька А. В.***

МОВА ПРАВА ЯК СПОСІБ ЗОВНІШНЬОГО ВИРАЖЕННЯ ПРАВОВИХ ПРИПИСІВ

У системі української літературної мови значне місце займає мова права. Зауважимо, що мова і право взаємопов'язані. Так, мова є засобом правотворчої діяльності, об'єктом тлумачення законів та інших нормативних правових актів, засобом правозастосовної діяльності, засобом юридичної науки й освіти.

Мова права є функціональним різновидом літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній. Основними галузями функціонування сучасної правничої мови є законодавство (національне і міжнародне), судочинство, нотаріат і діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація [1].

А. В. Красницька звертає увагу на те, що мова права як особлива логіко-лексична будова мовлення та спосіб зовнішнього вираження правових приписів є важливим елементом юридичної техніки. Мова є єдиним засобом формулювання правової норми. Мова як матеріальна сторона правових відносин у суспільстві є засобом вираження нормативно-регулятивного змісту правового акта. В основі законодавчої діяльності лежить правотворче мислення, а єдиним способом висловлення думки є мова.

Діяльність законодавця пов'язана зі словом і, зрозуміло, що від рівня розвитку мови залежить і розвиток права [1].

Сьогодні феномен мови права є об'єктом вивчення низки наук: юридичних (загальна теорія держави і права, філософія права, історія держави і права, логіка права, юридична герменевтика, юридична техніка), філологічних (теорія мовної комунікації, стилістика, термінознавство, лексикографія, семасіологія, історія мови, прикладна лінгвістика, культура мови, судова риторика), а також формальної логіки, інформатики, філософії, соціології, історії, дипломатики, текстології тощо. Кожна з цих наукових галузей досліджує мову права доволі специфічно, розглядаючи феномен вербального втілення правової думки з різних позицій, у різних аспектах і площинах, за допомогою притаманних кожній науковій галузі наукових підходів і методів [2, с. 424].

Мова права характеризується набором вимог до юридичного тексту: чіткість викладу, ясність, точність, однозначність, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, інформативний характер правових приписів, офіційність, кодифікованість, нормативність, стилістична однорідність, нейтральність викладу, стабільність засобів вираження, відсутність індивідуальних рис автора, стандартизація термінів, стійких зворотів, юридичних кліше, синтаксичних конструкцій.

А. С. Токарська зазначає, що мова в діяльності юриста виступає як носій інформації і як спосіб впливу. Вплив завдяки мови може бути різних типів: вплив людини на людину, людини на групу осіб, людини на аудиторію і ін. Мовну діяльність юриста можна класифікувати як мова усну та письмову, внутрішню і зовнішню, діалогічну і монологічну, буденну і професійну, підготовлену і непідготовлену [3, с. 17].

Мова права як поліфункціональна підсистема літературної мови виконує такі функції: номінативна, гносеологічна, аксіологічна, комунікативна, культурноносна, естетична. Окрім цього, мова права виконує такі функції, як: вираження норми права, вираження волі у нормах права, регулювання стосунків між суб'єктами права, тлумачення норми права.

Багаторівневість мови права простежується в застосуванні мовних одиниць і засобів різних рівнів: лексеми (слова), терміни права, термінологічні словосполучення, фразеологізми, юридичні дефініції, лексико-граматичні моделі, синтаксичні конструкції, стилістичні засоби і прийоми тощо. Відкритість

мови права як системи виявляється у наявності в юридичних текстах поряд із юридичною лексикою загальнонавчаних слів, спеціальної лексики суміжних із правом сфер, у процесах термінологізації та детермінологізації, тенденції до розширення юридичного словника за рахунок новоутворень, взаємодії власних мовних ресурсів і запозичень тощо. Стилiстична диференційованість мови права обумовлена широкою і розгалуженою сферою її застосування: законодавство, судочинство, нотаріат, діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація, правова публіцистика [4, с. 301].

Існує багато критеріїв розгляду питання внутрішньої структури мови права. Зокрема, С. Спасов зазначав, що юридична мова як комплексне поняття охоплює декілька видів мови права: а) мову закону; б) наукову юридичну мову; в) судову мову; г) мову публіциста-правознавця; д) мову адвоката [5, 83]. Отто Вальтер запропонував структурувати юридичну мову за наступними функціональними структурами права: 1) мова законів (законодавчі, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для фахівців, так і неюристів); 2) мова юридичної науки та експертиз (коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців); 3) мова відомчого писемного спілкування (формуляри, пам'ятки, повістки та ін.); 4) адміністративний жаргон (неофіційне обговорення спеціальних питань фахівцями) [6].

Доречно зазначено, що усі ці види мови права, хоча й мають загальну основу і належать до однієї категорії, все ж таки суттєво відрізняються один від одного. Мова публіциста-правознавця та мова адвоката відрізняються більшою емоційністю, квітчастістю, виразністю, використанням епітетів, градації, метафор, гіпербол, літот, порівняльних зворотів, різноманітних прикладів. Інший характер має мова судді, мова юриста-теоретика чи законодавця. Останній засобами мови доводить державну волю до всіх членів суспільства, які, щоб уникнути правових наслідків, будують свою поведінку відповідно до закону. Мова права точна, офіційна, своєрідна, суха, одноманітна. Слова закону не виражають відчаю, гніву, безнадії, жалю, радості, а наказують, констатують, описують, тобто переважно вживаються в атрибутивно-нормативному значенні. Мова законів лежить в основі всіх адміністративних актів, актів суду, прокуратури, поліції, управління. Вона проникає в художню літературу, побутові розмови, в підручники і посібники,

публіцистичні статті тощо. Із нормативними актами пов'язані всі громадяни в своєму житті та в практичній діяльності, а не тільки вузьке коло спеціалістів [7, с. 143].

Мова права має дві форми вираження правової інформації: усну (усні розпорядження, вказівки, накази, публічні виступи тощо) і писемну (реалізується у вигляді документування, письмових повідомлень преси, телебачення та ін.) правова інформація може передаватися невербальними засобами: жестами, сигналами та діями особи, що виражають її волевиявлення на встановлення правовідносин [2].

На думку Л. І. Чулінди, мова права характеризується стильовою розгалуженістю. У її межах функціонують офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, розмовний стилі. Кожен із них має свої функціональні ознаки, підстили, жанри, систему мовних засобів [8, с. 112]. Офіційно-діловий стиль обслуговує сферу правових відносин – законодавство, судочинство, справочинство. Отже, йому властива значна жанрова різноманітність, тому що тексти офіційно-ділового стилю задовольняють потреби певного суспільства в державному, політичному, економічному, громадському житті. Офіційно-ділове мовлення повинно бути близьким до наукового стилю за точністю і чіткістю, до публіцистичного – за гнучкістю, до художнього – за доступністю і простотою [7, с. 137].

Законодавчий підстиль регулює офіційно-ділові стосунки між державою і громадянами, між громадянами, між установами, організаціями, підприємствами. Особливості цього підстилю відображаються в стилістиці й лексиці різних актів застосування права, які мають офіційне значення; він є взірцем для відомчого листування й управлінської документації. Законодавчий підстиль реалізується в таких жанрах, як конституція, закони, укази, постанови, статuti. Мова законодавства включає в себе лексику і фразеологію конституційного, цивільного, кримінального, господарського, адміністративного права тощо. Тексти такого типу складають основу Кримінального кодексу України, Лісового кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Митного кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Сімейного кодексу України, Цивільного кодексу України тощо. Дипломатичний підстиль регулює офіційно-ділові стосунки держав між собою, міжнародних організацій між собою, між громадянами різних держав. Він утілюється в міжнародних угодах

і зверненнях (деклараціях, комюніке, заявах, конвенціях, нотах, ультиматумах тощо). Юридичний підстиль використовується в юриспруденції: судочинстві, судовому розгляді, досудовому слідстві, дізнанні, при складанні різноманітних господарських і цивільно-правових договорів тощо. Він регулює правові відносини між державою та організаціями, підприємствами, установами, фірмами, приватними особами; між організаціями, установами, підприємствами, фірмами та приватними особами; відносини організацій, установ, фірм, підприємств між собою. Адміністративно-канцелярський підстиль регулює офіційні стосунки між установами, організаціями, підприємствами, службовими особами. Підстиль реалізується в наказах, розпорядженнях, службових листах, інструкціях, актах, протоколах, заявах, рапортах тощо.

Таким чином, мова є засобом правотворчої діяльності, об'єктом тлумачення законів та інших нормативних правових актів, засобом правозастосовної діяльності, засобом юридичної науки й освіти.

Список використаних джерел

1. Красницька А. В. Юридичне документознавство: мультимедійний посібник. Київ: НАВС. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec2.html.

2. Юридична термінологія. Велика українська юридична енциклопедія : у 20. Загальна теорія права. О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. Київ, 2017. 952 с. Т. 3. 893 с.

3. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів. Львів, 2008. 413 с.

4. Мова права. Велика українська юридична енциклопедія : у 20. Загальна теорія права. О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. Київ, 2017. 952 с. Т. 3. 893 с.

5. Спасов С. Закон и его толкование. Москва, 1986. 288 с.

6. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache // Der öffentliche Sprachgebrauch. Band II. Stuttgart, 1981. S. 44–57.

7. Красницька А. В. Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування : посібник. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Київ : Парламентське вид-во, 2006. 528 с.

8. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія: навч. посіб. / Л. І. Чулінда. Київ, 2005. с. 112.